

**«Қадырбаев оқулары – 2010»
II халықаралық ғылыми
конференциясы**

**II Международная научная
конференция
«Қадырбаевские чтения – 2010»**

АКИМАТ АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ
АКТЮБИНСКОЕ ОБЛАСТНОЕ УПРАВЛЕНИЕ КУЛЬТУРЫ
АКТЮБИНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ
ФИЛИАЛ ИНСТИТУТА АРХЕОЛОГИИ ИМ. А.Х. МАРГУЛАНА КН МОН РК В АСТАНЕ
ОБЛАСТНОЙ ЦЕНТР ИСТОРИИ, ЭТНОГРАФИИ И АРХЕОЛОГИИ

МАТЕРИАЛЫ
II МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
«КАДЫРБАЕВСКИЕ ЧТЕНИЯ - 2010»

Актобе 2010

УДК 902/904
ББК 63.4
К 13

Редакционная коллегия:

З. С. Самашев – директор Филиала Института археологии им. А.Х. Маргулана КН МОН РК в г.Астане, д.и.н.;
Б. А. Байтанаев – и.о. директора Института археологии им. А.Х. Маргулана КН МОН РК, д.и.н.;
Ж. К. Курманкулов – зав. отделом Института археологии им. А.Х. Маргулана КН МОН РК, к.и.н.;
А. Н. Марьяшев – ГНС Института археологии им. А.Х. Маргулана КН МОН РК, д.и.н.;
В. В. Евдокимов – профессор кафедры археологии, этнологии и отечественной истории Карагандинского госуниверситета им. Е. Букетова, д.и.н.;
С. У. Жауымбаев – профессор кафедры археологии, этнологии и отечественной истории Карагандинского госуниверситета им. Е. Букетова, к.и.н.

Ответственные секретари: А. М. Мамедов, М. Н. Дуйсенгали

К 13 «Кадырбаевские чтения - 2010». Материалы II Международной научной конференции. –
Актобе: 2010. – 274с.

ISBN 978-601-7273-18-7

В сборнике собраны материалы докладов II Международной научной конференции, посвященной памяти известного археолога, работавшего в 70-х годах XX века в Актюбинской области – Мира Касымовича Кадырбаева.

Свои доклады прислали исследователи из различных научных центров Казахстана, Российской Федерации, Украины, Германии, Китая. Материалы выступлений содержат как результаты последних полевых исследований в области археологии и этнографии, так и теоретические разработки концептуального характера.

Материалы конференции будут интересны археологам, историкам, этнографам, искусствоведам, преподавателям и студентам исторических факультетов, а также всем, интересующимся историей Евразии.

УДК 902/904
ББК 63.4

Научный редактор: А. А. Бисембаев – директор Областного центра истории, этнографии и археологии, к.и.н

Рецензенты:

Топеубаев А.Т. – д.и.н., профессор
Елеуов М.Е. – д.и.н., профессор
Подушкин А.Н. – д.и.н., профессор

Печатается по решению Ученого совета Института археологии им. А.Х. Маргулана КН МОН РК

ISBN 978-601-7273-18-7

© ГKKП «Актыбинский областной центр истории, этнографии и археологии», Актобе, 2010.

ЖҰПТАСҚАН ҚҰС МҮСІНДІ ҚАНЖАРЛАРДЫҢ СОЛТҮСТІК ҚЫТАЙ МӘДЕНИ АЙМАҒЫНА ТАРАЛУЫ (Қытай тілінен аударған – Сағынтай Сунғатай.)

Ян Цзяньхуа
(ҚХР, Чанчунь)

Еуразия далалары б.з.д. бірінші мыңжылдықта ерте темір дәуіріне өтті. Бұл дәуір ең алғаш Қара теңіздің солтүстігіндегі скиф мәдениетімен сипатталды. Аталған мәдениетте ерекше бір бұйым жиі кездеседі, ол—жетесінде жұптасқан құстың мүсіні бар қанжарлар. Мұндай қанжарлар Еуразия даласының батысынан шығысына қарай таралып, Қытайдың солтүстігіндегі Ұлы қамал өңіріне дейін жетті, әрі Қытайдың солтүстік мәдени аймағындағы өзіндік ерекше бұйымға айналды. Біз мақаламызда осы тұрпатты қанжарлардың Қытайдың солтүстік аймақтарына таралу үрдісіне арнайы зерттеу жасаймыз.

I. Қытайдың солтүстік мәдени аймағының аумағы

Қытайдың солтүстік мәдени аймағының қалыптасуы Қытай тарихындағы ең бір сұрапыл өзгерістерге толы Чуңцю (б.з.д. 770—475 жж.) және Чжаньго (б.з.д. 475—221 жж.) дәуірлеріне тұспа-тұс келді. Бұл кезеңде Қытай елі қола дәуірінен ерте темір дәуіріне өтті. Ал әлеуметтік құрылымы жағынан қандастық-рулық жүйеден жергілікті әкімшілік басқару жүйесіне көшті, саяси жағынан ұсақ князьдіктер біртұтас Цинь деп аталған империяға бірікті. Археологиялық ескерткіштердің айғақтағанындай Қытайдың солтүстік аймақтары дәл осы Чуңцю-Чжаньго дәуірінде материалдық мәдениеті жағынан біртұтастанып, бірегей мәдени аймаққа айналған, оның негізін ғұн бірлестігі қалады. Ұлы қытай қамалының салынуы осы мәдени аймақтың біржолата қалыптасқандығының белгісі еді.

Қытайдың солтүстік өңіріндегі Ұлы қытай қамалын бойлай тараған қола мәдениеті аймағы Луншань тауынан шығысқа қарай Ордос даласына дейін, онан әрі Санган өзені аңғары мен Яншань тауына дейінгі өңірлерді қамтыды. Бұл өзі Орталық Қытайдың егінші-отырықшылық мәдени аймағының солтүстігінде орналасқан, табиғи-жаратылыстық ортасы, шаруашылық тұрпаты, өмір салты және құндылық көзқарастары мүлде өзгеше аймақ еді. Оны географиялық ерекшелігі мен мәдени келбетіне қарай үш дербес өңірге бөлуге болады. Оның ең батысы Луншань тауын орталық еткен Гансудың Нинся өңірі (карта I-A), орталықта Оржос даласы мен Дайхайды негіз еткен Ішкі Моңғолия өңірі (B) және шығыста Санган өзені мен Яншань тауын негіз еткен солтүстік Хэбэй өңірі (C).

Жалпы солтүстік мәдениет аймағы ерте, орта және соңғы болып үш кезеңге бөлінеді: ерте кезеңі б.з.д. VII ғасырдың басынан VIII ғасырдың басына дейін; орта кезеңі б.з.д. V ғасырдың басынан IV ғасырдың орта тұсына дейін; ал соңғы кезеңі б.з.д. IV ғасырдың ортасынан б.з.д. 200 жыл арасын қамтиды (Ян Цзяньхуа, 2004).

II. Жұптасқан құс мүсінді қанжарлардың Қытайдың солтүстіккіне таралуы

Солтүстік мәдени аймағының мәдени ерекшеліктері Еуразия даласының мәдениетіне өте жақын, ол негізінен құрал-саймандар мен қару-жарақтар, ат-арба әбзелдері мен аң стиліндегі әшекей бұйымдарымен ерекшеленеді. Құрал-саймандар мен қару-жарақтар арасындағы ең типтік бұйымдар—қола қанжарлар мен чекандар болып келеді. Мәдени аймақтың қалыптасуының ерте, орта және соңғы кезеңін қола қанжарлардың пайда болу, гүлдену және құлдырау үрдісі деп сипаттауға болады.

Ерте кезеңге тән жұптасқан құс мүсінді қола қанжар мен чекан аймақтың ең батысындағы Гансудың Нинся өңірі мен ең солтүстігіндегі Иньчуань өңірінен табылды, яғни Чжуннин ауданындағы № I оба (Чжун Кань, 1987) онымен қоса тағы бір жетесі қуыс чекан бірге табылған. Аталған чекан Си-аньдағы Чжанцзяпо табылған Батыс Чжоу дәуіріне тән чеканға ұқсайды. (сурет 2-1,2) (1980, Чжунго). Соған қарағанда жоғарыдағы аталған жұптасқан құс мүсінді қола қанжардың дәуірі тым ерте болса керек. Бұл дәуірдегі тұтас мәдени аймақтың әр өңірінің мәдени келбетіндегі айырмашылық өте зор болған. Орталық бөлік саналатын Ішкі Моңғолия жерінен бұл кезеңге тән қысқа қанжарлар кездеспейді, ал шығыс бөліктегі табылған қанжарлар өзіне дейінгі Сяцзядянь мәдениетінің жоғарғы қабатына тән ескерткіштердің жалғасы есептеледі.

Орта кезеңде солтүстік аймақтың батыс және орталық бөліктерінен жұптасқан құс мүсінді қанжарлар мен чекандар кездеседі, Ішкі Моңғол өңірінен осындай қанжарлар ең алғаш табылған обалар Ордос даласындағы Гунсухао I (Тянь Гуанцзинь, 1976) және Ішкі Моңғолияның шығысындағы Маоцингоу қорымындағы № 70, 59, 45, 58 обалар болды (1986, Нэймэнгу вэнь-у гунзодуй). Қысқа қанжар табылған №58 обадан тағы бір Чуңцю дәуіріне тән чекан табылды (су-

рет 2—3, 4, 5, 6). Аймақтың батыс және орталық бөлігінен мұндай қанжарлардың жаппай табылуы және олармен бірге чекандар мен «S» пішінді қапсырмалардың кезесуіне қарағанда жалпы солтүстік аймақтаарда нақты қолданысқа арналған бұйымдар ерекше бірізділікті байқатады.

Орта кезеңнің аяғына таман мұндай қанжарлар шығыста Хэбэйдың солтүстігіндегі таулы өңірге таралды. Бұл кезде Янь мемлекетінің ықпал күші осы өңірге дейін жетіп, аталған шығыс өңірде жеке дара солтүстік мәдениетінің ескерткіштері кездеспейді де, ол янь елінің мәдениетімен біте қайнасып кетеді. Қазірге дейін жарияланған материалдарда тек бір дана ғана қанжар кездеседі, ол Бэйсинбао қорымындағы №1 обадан табылған. (1966, Хэбэй). Онымен бірге табылған Орталық қытайлық чеканның дәуірі Чжаньго дәуірінің орта кезіне (б.з.д. IV ғ) тән. (сурет 2—7, 8).

Жұптасқан құс мүсінді қанжарлармен бірге өзгеде қолданысқа арналған бұйымдар батыстан шығысқа қоса таралды. Аймақтың батыс бөлігінің ерте кезеңіне тән жұп құс мүсінді қанжарлармен бірге жұмыр пішінді кішкентай қола түтікшелер, ат әбзелінің әшекейлері, чекандар мен пышақтар табылды. (сурет 3—2, 3, 4, 5). Мәдениеттің орта кезеңіне тән мұндай заттар Ішкі Моңғолияның батысындағы Таохунбала мен Гунсухао (сурет 3—8, 9) және шығысындағы Маоцингоу (сурет 3—10, 11) обаларынан да табылды. Ішкі Моңғолияның шығысынан табылған чекандар орта кезеңнің соңына тән, олар да қанжарлар сияқты темірден жасалған. (сурет 3—12, 13, 14). Ал ат әбзелінің әшекейлері Ішкі Моңғолияның тек батысынан ғана табылды, шығысынан кездеспейді. Чекандар Ішкі Моңғолияның шығысына дейін таралған, алайда Хэбэйдың таулы өңіріне жетпеген, ол жерлерден тек жұп құс мүсінді қанжарлар мен кішкентай қола түтікшелер ғана кездеседі. (сурет 3—15, 16). Бұйымдардың әр аймақтан «лгерінді-кейін табылуы көбінесе археологиялық ізденістерге байланысты болғанымен, алайда жұптасқан құс мүсінді қанжарлар, кішкентай қола түтікшелер, чекандар және ат әбзелінің әшекейлері батыстан шығысқа бірізді таралуы ерте және орта кезеңге тән қолданысқа арналған бұйымдардың мәдениет аймағына таралу үрдісінде басты орынды иеленгенін, әрі таралу бағыты да бірдей болғанын көрсетеді. Тағы бір назар аударар жәйт, мұндай таралымды бұйымдар шығысқа қарай азая беретін құбылыс байқалады, ал батыстаған сайын заттардың түрлері толық кездеседі. Ат әбзелдерінің әшекейлері таралымының шығыс шекарасы Ішкі Моңғолияның батысы есептеледі, ал чекандар мен сақбында кішкентай тесігі бар пышақтар Ішкі Моңғолияның шығысында ғана кездеседі, әрі саны да аз, Хэбэй жерінен мүлде кездеспейді.

III. Жұптасқан құс мүсінді қанжарлардың Еуразия далаларында таралуы

Жұптасқан құс мүсінді қанжарлар ды жетесі, сабы, мойыны және жүзі деп төрт бөлікке бөлуге болады. Егерде біз Еуразия даласынан табылған осындай қанжарлар мен Қытайдың солтүстігінен табылғандарын салыстырар болсақ мұндай қанжарлар шығысқа жылжыған сайын олардың әшекейленуі қарадүрсіндеу бола беретінін байқаймыз (сурет 4). Төменде келтірілген мысалдар осыны айғақтайды.

1. Қазақстаннан табылған осындай бір жұптасқан құс мүсінді қанжардағы құстардың тұмсығы, басы, құлағы өте айқын мүсінделген, сабы тұтастай өрнектелген, мойынында бастары сыртқа қарай шығыңқы аңдармен мүсінделген. Оның дәуірі б.з.д. VIII ғасыр деп мерзімделген (Samashev, 2008).
2. М.А. Миннстің жариялануындағы Сібірден табылған қанжардың да жетесі, сабы, мойыны түгелдей әдемі әшекейлермен сәнделген (Minns, 1971).
3. Минуса ойпатындағы Тағар мәдениетіне тән қанжарлардағы құстардың да тұмсығы, көзі және құлағы айқын мүсінделген, алайда қанжардың сабы мен мойыны өрнектелмеген. Бұл қанжар б.з.д. V-III ғасырларға тән деп бекітілген (Мошкова, 1989).
4. Моңғол даласынан табылған жұптасқан құс мүсінді қанжар Ұланғом мәдениетінің обасынан кездескен (Новгородова, 1989), ондағы құстың басы да әдемі суреттелген, қанжар сабы тік жолақтармен өрнектелеген, мойыны өрнексіз. Ұланғом мәдениетінің обасынан қанжармен бірге табылған қыш құмыра (сурет 5) Қытайдың Ішкі Моңғолиясындағы Хұлыстай қорымынан (Тала, Лян Цзинмин, 1980) табылған қыш құмыраға ұқсайды, дегенмен Хұлыстайдың қыш ыдыстары ғұн дәуірінің қыш ыдыстарына жақын. Сондықтан да Ұланғом ескерткіштері дәуірі жағынан Хұлыстайдан ертерек, шамамен б.з.д. V ғасырға тән болса керек, яғни Тағар мәдениетімен замандас.
5. Жоғарыда аталған Қытайдың солтүстігінен табылған қанжардағы құстар мүсіні, қанжардың сабы мен мойынында ешқандай ою-өрнек жоқ. Ал ең шығыстағы Хэбэйден табылған қанжардан құстың бейнесін тану қиын, онда тек құстың екі көзін шамалап елестетуге болатын қара ноқаттар ғана бар. Қытайдың солтүстігінен ең алғаш табылған мұндай қанжар батыс бөліктің ерте кезеңіне тән, яғни б.з.д. V ғасыры. Ең соңғы кезге тән мұндай қанжар Хэбэйдің таулы аймағынан табылды, ол шамамен б.з.д. III ғасырға жатады.

Осы тектес қанжарлардың бірнешеуінің дәуірі шамамен мерзімделді, олардың шынайы мүсінделіп, күрделі өрнектелгендерінің дәуірі ертерек, ал қарапайым өрнектелгендері кешірек болса керек. Қазіргі таңда тұтас Еуразия далаларынан табылған мұндай бұйымдардың дәуірін бір жүйеге келтіру қиын болғанымен, алайда бұйымдардың тұрпатына талдау жасау арқылы мұндай қанжарлардың дәуірін шамалауға және таралу бағыттарын айқындауға болады. Қазірге дейін табылған олжаларға қарап мұндай қанжарлардың таралымының шығыс шекарасы Моңғол даласының батысындағы Ұланғом мәдениеті мен Қытайдың солтүстігіндегі Хэбэйдің солтүстік өңірі екенін білеміз. Мұндай ғылыми болжам жасауға негіз боларлық тағы бір қосымша айғақ, ол қанжарлармен бірге кездесетін чекандардың таралуының шығыс шекарасы қанжарлармен негізінен сәйкес келуі дер едік, Моңғол даласындағы Ұланғом мәдениетінде де дәл слай, ал ал Қытайдың солтүстігіндегі шығыс бөлік болып саналатын Хэбэйден ондай бұйым қазірше табылған жоқ, тек Ішкі Моңғолияның шығысынан ғана кездесті.

Әдебиет:

1. Ян Цзяньхуа. Чуньцю-Чжаньго шици чжунго бэйфан вэньхуадай дэ синчэн. (қытайша), Пекин, 2004.
2. Чжун Кань. Нинся Чжуннинсянь цинтунци дуаньцзяньму цинли цзяньбао. //Каогу, 1987, №9.
3. Чжунго шэхуэй кэсюэюань каогу яньцзюсо. 1967 нянь Чан-ань Чжанцзяпо сичжоу музан дэ фацзюэ. //Каогу сюэбао, 1980, №4.
4. Тянь Гуанцзинь. Таохунбала дэ сюннуму. //Каогу сюэбао, 1976, №2.
5. Нэймэнгу вэнь-у гунзодуй. Маоцингоу муди //Эрдосы цинтунци, Пекин, 1986.
6. Хэбэй хуайлай бэйсинбао чжаньго муди. //Каогу, 1966, №5.
7. Samashev Z. end. The Ancient Treasures of the Kazakh Altai. Almaty, 2008
8. Minns M. A. Scythians and Greeks --A survey of Ancient History and Archaeology on the north coast of the Xuxine from the Danube to the Caucasus 1971. New York, №2.
9. Мошкова М.Г. Степная полоса Азиатской части СССР в скифо-сарматское время. М., 1992.
10. Новгородова Э.А. Древняя Монголия. М. 1989.
11. Тала, Лян Цзинмин. Хулусытай сюннуму. //Вэнь-у, 1980, №7.

双鸟回首剑在中国北方文化带的传布

杨建华

中国吉林大学边疆考古研究中心

欧亚草原的公元前一千纪进入了早期铁器时代, 我们常常以著名的黑海北岸的斯基泰文化代表这个时代。这个时代中有一种很有特点的器物, 那就是双鸟回首剑。这种剑从欧亚草原一直向东传布, 并且传到了中国北方长城地带, 是中国北方文化带很有特点的器物。本文就这种剑在中国北方传播的过程做一专题研究。

一 中国北方文化带的时空框架

中国北方文化带的形成是在中国历史上处于剧烈变革的春秋 (BC770-475)、战国时期 (BC475-221)。这一时期的中国, 在经济技术方面出现了由青铜时代向铁器时代过渡; 在社会基本组织成员的关系方面实现了由血缘向地缘的转化; 在政治上由诸侯称霸走向了秦帝国的统一。考古遗存反映出中国北方在春秋战国时期的物质文化面貌呈现出逐渐一致的趋向, 最终在北方地区形成了一条文化带, 它是匈奴联盟建立的一个重要组成部分。长城的建立是这一文化带形成的最终标志。

中国北方地区长城沿线青铜文化带主要是由陇山向东至鄂尔多斯高原, 再向东到桑干河河谷至燕山所构成。这是一个位于中原农业文化以北, 其自然环境、经济类型、生活方式和价值观念都有着自身特点的地区。根据其地理特征和文化面貌可以被分为三个相对独立的区域, 最西边是陇山为中心的甘肃宁夏地区 (图1-

A)、中间是以鄂尔多斯高原、岱海为主的内蒙古地区 (B) 和东部以桑干河、燕山为中心的冀北地区 (C)。

СОДЕРЖАНИЕ

Археология эпохи камня, палеометаллов и ранних кочевников

1. Самашев З.С. Изобразительные памятники бронзового века.....4
2. Таймагамбетов Ж.К., Мамиров Т.Б. Новые палеолитические памятники в Мугалжарах.....33
3. Жусупкалиев Т.Т. Исследование стоянки-мастерской Ешкитау в 2009 году.....38
4. Казанбаев Ж.А. Палеолит Центрального Казахстана в свете новейших археологических открытий.....42
5. Захаров С.В. История и содержание вопроса культурной интерпретации памятников энеолита Северного Казахстана.....44
6. Косинцев П.А. Животные в жертвенных комплексах могильника «Большой Караганский».....50
7. Марьяшев А.Н. К вопросу об интерпретации культовых сюжетов Семиречья.....54
8. Мургабаев С.С. Үлкен Қаратаудың жартас суреттеріндегі „ойсыл қара” стилі.....58
9. Редников А. Проблемы взаимодействия древнего населения Кулундинской равнины в эпоху раннего бронзового века (историографический аспект).....64
10. Ткачев В.В. Южная зона Уральско-Мугоджарского горно-металлургического центра эпохи поздней бронзы: перспективы исследования.....69
11. Фомичев А.В. Следы металлопроизводственной деятельности на андроновских поселениях в Восточном Оренбуржье.....74
12. Бейсенов А.З. К изучению особенностей крупных курганов раннего железного века Центрального Казахстана.....77
13. Билялова Г.Д. Тасмола өнерінің өзіндік және маңызды ерекшеліктері.....80
14. Джумабекова Г.С., Базарбаева Г.А. К идентификации погребений женщин могильника Берел.....83
15. Краева Л.А. Историко-культурные процессы в Южном Приуралье в VI-I вв. до н.э. (по результатам технологического анализа керамики).....87
16. Самашев З., Наглер А., Оралбай Е., Виланд Р., Төлегенов Е., Кариев Е., Бесетаев Б. Ақсуат қорғандары (қазақ-неміс зерттеулерінің алғашқы қорытындылары).....94
17. Ян Цзяньхуа. Жұптасқан құс мүсінді қанжарлардың Солтүстік Қытай мәдени аймағына таралуы.....106
18. Чотбаев А.Е. Қазақстан археологиясындағы қару-жарақтар мен әскери істі зерттеудің әдістемелерінің қалыптасуы және тарихнамасы.....112
19. Мергалиев Р.С. Раскопочные работы на курганном могильнике Даниляколь.....118
20. Мамедов А.М. Олений камень с окрестности пос. Жиренкопа.....122

Средневековье, антропология и археологические технологии

1. Байтанаев Б.А., Ергешбаев А. Стратиграфия и хронология Караултобе Сайрама.....124
2. Ақымбек Е.Ш. Ортағасырлық Ақтөбе қаласында 2007-2009 жылдары жүргізілген зерттеулер.....129
3. Байсариева Г. Отырардың қазынасы мен жер асты жолы туралы әңгімелер.....133
4. Вдовченко Е.В. Антропоморфные фаллические амулеты как свидетельство миграции.....135
5. Железняков Б.А. К истокам синкретизма в караханидском орнаментальном сюжете. Фарн и крест.....139
6. Кожа М. О поиске места захоронения Абулхаир хана.....145
7. Марыксин Д. В. Новое погребение некрополя городища Жайык.....151
8. Нуржанов А.А. Средневековый Аспара.....154
9. Перерва Е.В. К вопросу о палеопатологии населения Красноярского городища золотоордынского времени (по материалам могильника Вакуровский Бугор).....158
10. Сулейменова Ж. Шымкент қалашығы керамикаларының декоры.....164
11. Торежанова Н.Ж. Ожерелья из городища Сарайчик.....166
12. Юсупов Р.М. Об истоках понтийского типа в антропологии у башкир и этнонимов «башкорт» и «иштек».....169
13. Юсупов Р.М. Проблемы этногенеза и этнической истории башкирского народа: состояние и задачи.....172
14. Алтынбеков К. О сохранении археологических находок.....177
15. Мергалиев Р.С. Сохраним историю сегодня.....183

15. Мерғалиев Р.С. Сохраним историю сегодня.....183
16. Сатыбалдиева М. Вклад Н.Н.Пантусова (1849-1909) в археологическое изучение Семиречья (на материалах Центрального государственного музея РК).....184

История и этнография

1. Атабекова С. Ф. Некоторые вопросы истории миграций тюркских кочевых племен.....189
2. Байтанаева Ю.А. Сравнение в когнитивной лингвистике (По материалам тюркской эпической поэзии).....193
3. Абенова Б.С. Ресейлік билік жүйесіндегі генерал-губернатор институты: белгілері мен ерекшеліктері.....198
4. Абенов Д.Қ. Орынбор шекара комиссиясының кіші жүздегі шекаралық ішкі мәселелерді шешу және соттық қызметі.....203
5. Ескалиев С.А. Батырлардың қазақ қоғамының рухани қуатын көтерудегі орны.....206
6. Мухамедов Ш.Б. Казахская степь - изменение образа жизни кочевников.(вторая половина XIX – начало XX века).....209
7. Фризен Д.Я. Функционирование скотоводческого хозяйства в Западном Казахстане в XIX веке.....213
8. Хибина З.Н. Ф.Д. Рузвельттің қаржылай-экономикалық сауықтыру саясаты.....217
9. Маннапов М.М. Из истории хозяйства башкир степного Заволжья в XVIII - XIX вв.....220
10. Мигранова Э.В. К вопросу о сходстве в традициях питания башкир и казахов.....224
11. Файзуллаева М.Х. Традиционная пища в повседневной жизни скотоводческого населения в первой половине XX века (на примере Сурханской долины).....227
12. Шалманова Ә.Б. Моңғолия қазақтарының материалдық мәдениеті.....231
13. Жетпісбай Н. Тарихта белгісіз батырлар (Ұлы Қобда өңірінен шыққан Жаналы мен Құттыбас батырлар жөнінде).....235
14. Таңсықбаева Б.Т. Қазақстан білім беру жүйесіндегі әлем тарихын оқытудағы өзекті мәселелерді шешудегі инновациялық технологиялар.....241
15. Байшов Б.Б. Ұлы Отан соғысы қарсаңындағы Батыс Қазақстан аймағындағы ауыл шаруашылығының жағдайы.....244
16. Толепбергени Ж.Т. Социальная структура и уровень грамотности тюрко-мусульманского населения Южного Урала и Западного Казахстана конца XIX – начало XX в.в.....247
17. Килибаева С.К. Ақтөбе және Орынбор облыстарының әлеуметтік-экономикалық байланыстары (1991-2009жж).....250
18. Сиражева Б. Сүйек ұқсатудың көне дәстүрлері.....253

Исследования молодых

1. Қиюбек А.Ж. XIX ғасырдың соңы – XX ғасырдың басындағы Қазақстандағы оқу орындардың жағдайы және жаңа әдістік жүйе.....257
2. Акпулакова Э.А., Есеналина Ж.С. Тәуелсіз Қазақстан республикасындағы ұлттық идеяның қалыптасуы.....259
3. Кенжебаева А.Т., Есеналина Ж.С. Қазақстан әлемдік ынтымақтастық жолында.....261
4. Доцанова А.М., Есеналина Ж.С. Қазіргі кезеңде Қазақстан экономикасын реформалаудың негізгі қағидалары.....263
5. Тукешева А.Е., Есеналина Ж.С. Қазақстан республикасының жаңа астанасы.....263

Хроника

1. Бисембаев А.А. Международный семинар по археологии Евразии.....267